

JERZY J. SMOLICZ
(2 II 1935 – 3 XI 2006)

W dniu 3 listopada 2006 r. zmarł w Adelajdzie profesor Jerzy Smolicz. Został pochowany w Sevenhill, na cmentarzu pierwszych polskich osadników w Australii. Był socjologiem kultury, badaczem i wybitnym znawcą zagadnień pluralizmu kulturowego w społeczeństwach wieloetnicznych, w tym Polonii australijskiej oraz procesów asymilacji i integracji imigrantów w nowym kraju. Wojenne dzieciństwo Jerzego Smolicza i jego osobiste doświadczenia kontaktu z wieloma kulturami, losu emigranta i imigranta przygotowały go do głębokiego rozumienia tych niezmiernie trudnych zjawisk, które stały się głównym przedmiotem jego badań.

Jerzy Jarosław Smolicz urodził się 2 lutego 1935 r. w Warszawie. Wychowany, jak to przedstawiła Antonina Kłoskowska we wstępie do jego *Współkultury Australii*, „na wschodnich kresach Rzeczypospolitej w rodzinie o starych tradycjach polskich, a jednocześnie otwartej na wielokulturowe oblicze tych ziem”¹, w 1939 r. został wraz z rodzicami wywieziony z Nieświeża i zesłany do Kazachstanu. Tułaczka wojenna rodziny Smoliczów przebiegała przez kraje Azji Środkowej, Persję i Liban, by zakończyć się w Wielkiej Brytanii, gdzie osiedlili się w 1948 r. Jerzy Smolicz ukończył szkołę średnią w Szkocji, studiował w latach 1953–1963, najpierw chemię w University of Edinburgh, a następnie nauki społeczne w Oxfordzie. Doktorat uzyskał w 1960 r., a w 1965 r. przeniósł się do Australii i rozpoczął pracę w University of Adelaide. W ciągu trzydziestu dziewięciu lat pracy w tej uczelni, aż do przejścia na emeryturę w grudniu 2004 r., pełnił tam wiele funkcji: prowadził Katedrę Edukacji, był także (od 1989 r.) dyrektorem uniwersyteckiego Centre for Intercultural Studies and Multicultural Education. Był wybitnym znawcą problematyki pluralizmu kulturowego, a zwłaszcza edukacji wielokulturowej, służył praktycznie swą wiedzą jako ekspert, doradca i konsultant rządu oraz władz stanowych Południowej Australii.

¹ Antonina Kłoskowska, *Integracja w odrębności. Słowo wstępne*, w: Jerzy J. Smolicz, *Współkultury Australii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1999, s. X.

Był członkiem Council for Multicultural Australia, przewodniczącym South Australian Ministerial Multicultural Education Coordinating Committee oraz przewodniczącym Multicultural Education Committee, działał także w wielu innych instytucjach i organizacjach, zajmujących się edukacją w kontekście problemów społeczeństwa wielokulturowego.

Był ceniony w kręgach naukowych i poza nimi. Był członkiem Academy of Social Sciences in Australia (od 1976 r.) i Australian College of Education (od 1974 r.), a także brytyjskiej Royal Society of Arts w Londynie (od 1975 r.) i członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie (od 1995 r.), również wielu innych międzynarodowych organizacji i stowarzyszeń profesjonalnych. Był doktorem *honoris causa* Santo Tomas University w Manili na Filipinach. Odznaczony wieloma odznaczeniami, w tym polskimi, był także kawalerem maltańskim.

Jako *visiting professor* wykładał w uczelniach i placówkach badawczych australijskich, europejskich (brytyjskich, niemieckich, polskich) i azjatyckich (filipińskich i japońskich). Od wielu lat utrzymywał kontakty z Polską i z nauką polską. Bywał w Polsce w latach 1972 i 1979 jako stypendysta UNESCO, po roku 1989 jego kontakty znacznie się nasiliły. W początkach lat dziewięćdziesiątych związany z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN, od 1996 r. miał stałe kontakty w charakterze *visiting professor* z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, a od 1999 r. także z Instytutem Studiów Politycznych PAN. Przez kilkanaście lat co roku spędzał w Polsce część semestru letniego, prowadząc wykłady i seminaria dla studentów, uczestnicząc w konferencjach i w innych formach działalności naukowej. Dzielił się z nami swą wyjątkową, głęboką i przemyślaną wiedzą na temat procesów powstających na styku różnych kultur etnicznych, na temat problemów mniejszości w społeczeństwach wielokulturowych i roli w tych procesach wartości rdzennych, języka, socjalizacji w rodzinie i edukacji szkolnej. Zapewniał polskim studentom kontakt z tak cenną i pożądaną wiedzą wykraczającą poza wąską perspektywę polsko- czy europocentryczną. Był wybitnym znawcą Australii, a także Azji, z jej procesami zderzenia i nakładania się różnych kultur, wartości etnicznych i narodowych. Reprezentował i wносił do polskiej nauki autentycznie globalną perspektywę.

Jego związki z polską socjologią były głębokie, nawiązywał bowiem w swych badaniach do polskiej tradycji socjologii humanistycznej. „Czerpiąc z prac Floriana Znanieckiego — pisała o nim Antonina Kłoskowska — rozwinął swoją własną interpretację zjawisk zachodzących między angloceltycką większością a Aborygenami oraz europejskimi i azjatyckimi grupami mniejszościowymi”². Warto dodać, że Jerzy Smolicz czerpał również z prac autorki *Kultur narodowych u korzeni*.

Był autorem wielu prac na temat różnych aspektów wielokulturowości, analizowanych głównie na przykładach zaczerpniętych z Australii — kraju z tej

² Tamże, s. IX.

perspektywy wyjątkowego z racji poważnych doświadczeń i osiągnięć w budowaniu państwa wieloetnicznego i wielokulturowego. Był autorem i współautorem wielu książek dotyczących kultury i edukacji w społeczeństwach wieloetnicznych, procesów asymilacji i integracji, wartości rdzennych, roli języka ojczystego; opisywał w nich też australijską Polonię. W języku polskim ukazały się takie jego prace, jak napisana wraz z Rogerem McL Harrisem książka *Australijczycy polskiego pochodzenia* (1984), *Kultura i nauczanie w społeczeństwie wieloetnicznym* (1990), *Zostać Australijczykiem? Dom polski — australijska szkoła* (wraz z Margaret J. Secombe, 1990) oraz zbiór studiów o pięknym tytule *Współkultury Australii* (1999).

Był „naszym autorem” — w ciągu ostatnich kilkunastu lat często publikował na łamach „Kultury i Społeczeństwa”. Artykuły, których był autorem lub współautorem, dotyczyły spraw dobrze oddających zakres zainteresowań badawczych Jerzego Smolicza: tożsamości kulturowej i jej brytyjskich korzeni (1992, nr 1), dziedzictwa, wartości rdzennych i zmian tradycji w społeczeństwach wieloetnicznych (1992, nr 3), Australii jako narodu wielokulturowego (1993, nr 4), roli języków kolonialnych i narodowych w procesie kształtowania się państwa filipińskiego (1998, nr 3), kategorii walencji kulturowej, odniesionej do realiów australijskich (1999, nr 3), wartości azjatyckich i praw człowieka w kontekście procesów globalizacji (2002, nr 3), polityki edukacyjnej w zakresie nauczania języków mniejszości narodowych w Australii (2004, nr 3).

Ściśle współpracował i przyjaźnił się z Antoniną Kłoskowską, która wysoko ceniła zarówno jego pracę naukową, jak i postawę osobistą. „Od ponad dwudziestu lat — pisała — mam możliwość śledzenia pracy naukowej Jerzego Smolicza i jego starań o zachowanie ścisłych związków z Polską i jej kulturą. Podczas moich badań nad walencją kulturową i identyfikacją narodową mogłam lepiej poznać Autora i jego rodzinę. Wzorowa polszczyzna jego dzieci i ich więź z ojczyzną rodziców może świadczyć o biwalencji kulturowej, w tym wypadku polsko-australijskiej, poza granicami Polski, przy jednoczesnej integracji z krajem osiedlenia”³.

Głoszone idee wcielał w życie. Jeden z jego polskich studentów zapamiętał opowiedzianą przez Jerzego Smolicza historię, jak to wprowadził on do pewnego ekskluzywnego klubu w Adelajdzie pierwszą w dziejach tego klubu kobietę i pierwszego Aborygena.

Jerzy Smolicz zostawił w Polsce wielu przyjaciół, którzy zachowają pamięć o nim jako o wyjątkowym, oryginalnym badaczu i mądrym, subtelnym człowieku.

Elżbieta Tarkowska

³ Tamże.